

ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΕΝΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Κωνσταντίνα Παναρίτου, Δήμητρα Κεφαλά, Αγγελική Σούνδια

Τίτλος ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΕΝΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Λευκάδα, 2016

Συγγραφή-Επιμέλεια, Έκδοση

Κωνσταντίνα Παναρίτου

Δήμητρα Κεφαλά

Αγγελική Σούνδια

Email: panaritou@sch.gr

Φωτογραφίες

Κωνσταντίνα Παναρίτου

ISBN 978-960-93-8231-1

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	7
Ο Εκπαιδευτικός ρόλος των Μουσείων, Μουσειακή Αγωγή	8
Το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα.....	10
ΣΚΟΠΟΣ.....	11
ΜΕΘΟΔΟΙ	11
ΣΤΟΧΟΙ	11
ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ.....	11
Εξέλιξη του Προγράμματος	12
1ο στάδιο : Πριν την επίσκεψη στο Μουσείο	12
2ο στάδιο : Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης.....	13
3ο στάδιο : Μετά την επίσκεψη στο Μουσείο	13
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ – ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	15
Α/ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	16
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1η Αρχική ενημέρωση	17
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2η Χωριζόμαστε σε ομάδες	18
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3η Προετοιμασία για την επίσκεψη στο πεδίο.....	18
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 4η Η ταυτότητα της Ομάδας μας	19
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 5η Ανακαλούμε τις γνώσεις μας	20
Β/ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ.....	21
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 6η Στέλνουμε το μήνυμα	22
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 7η Καμηλοπάρδαλη	22
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 8η Δεξιοτέχνες	23
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 9η Οδηγούμε στα τυφλά	24
Γ/ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΕΨΗΣ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	25
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 10η Η γέφυρα.....	26
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 11η Συναισθήματα	27
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 12η Εξερευνώντας το Μουσείο	27
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 13η Πλέκοντας μια ιστορία.....	29
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 14η Λαϊκή σοφία.....	31
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 15η Ζωγραφίζω	32
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 16η Λύκοι και αλεπούδες	33
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 17η Συνομιλία με ένα δένδρο	35

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 18η Παρατήρηση-ανάγνωση περιοχής	36
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 19η Συνεντεύξεις από τους κατοίκους.....	36
Δ/ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ.....	37
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 20η Μαντέματα.....	38
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 21η Διατροφή.....	39
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 22η Πράσινα επαγγέλματα	40
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 23η Προσωπικές μαρτυρίες - Ίχνη της προσωπικής μας κουλτούρας.....	41
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 24η Το Μουσείο του Μέλλοντος.....	42
Ε/ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΒΑΛΛΑΩΡΙΤΗ « ΦΩΤΕΙΝΟΣ ».....	43
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 25η Η καθημερινή ζωή στην ποίηση και τη Λογοτεχνία-1 .	44
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 26η Η καθημερινή ζωή στην ποίηση και τη Λογοτεχνία-2 .	46
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	48
ΓΛΩΣΣΑΡΙ.....	50

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Μεγάλο μέρος του παρόντος υλικού εφαρμόστηκε και εφαρμόζεται και σήμερα κατά την υλοποίηση ομότιτλου προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης από το ΚΠΕ Σφακιωτών. Μετά από εφαρμογή δύο χρόνων και αξιολόγηση από μαθητές και εκπαιδευτικούς έγιναν βελτιώσεις και εμπλουτισμός.

Οι δραστηριότητες σχεδιάστηκαν με βάση το Κοντομίχειο Λαογραφικό Μουσείο Καβάλου Λευκάδας, με ανάλογες όμως τροποποιήσεις από τον εκπαιδευτικό, μπορούν να αποτελέσουν προτάσεις για εκπαιδευτική αξιοποίηση μουσειακών χώρων γενικότερα, κατά τη διάρκεια επίσκεψης σχολικών ομάδων, αλλά και να αξιοποιηθούν σε μεγαλύτερης διάρκειας προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, αγωγής υγείας, ή πολιτιστικά. Ορισμένες από τις δραστηριότητες είναι κατάλληλες για μικρότερες και άλλες για μεγαλύτερες ηλικίες παιδιών, όλες πάντως, με μικρές τροποποιήσεις, μπορούν να προσαρμοστούν, ώστε να ταιριάζουν σε κάθε ηλικιακή ομάδα.

Η συγγραφική ομάδα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στους δύσκολους καιρούς που διανύουμε με αδιέξοδα περιβαλλοντικά, κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά τα οποία απειλούν μεταξύ άλλων τους θεσμούς και την ποιότητα της εκπαίδευσης είναι ελπιδοφόρο όταν άξιοι εκπαιδευτικοί σε αντίξοες συνθήκες προσπαθούν και μοχθούν για την καινοτομία και την αλλαγή στη διδασκαλία και τη μάθηση. Μια τέτοια περίπτωση αποτυπώνεται στο βιβλίο αυτό που οι συγγραφείς του μου έκαναν την τιμή να προλογίσω. Πρόκειται για ένα εκπαιδευτικό υλικό που συνδυάζει με τον καλύτερο τρόπο την περιβαλλοντική με την μουσειακή εκπαίδευση στο πλαίσιο μιας εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη. Και η τελευταία θεωρείται διεθνώς ως η καλύτερη πρόταση για την επίλυση των σύγχρονων προβλημάτων μέσα από δραστικές αλλαγές στην εκπαίδευση.

Θα ήθελα να εκφράσω την ιδιαίτερη χαρά με την οποία προλογίζω το βιβλίο αυτό και αυτό για πολλούς λόγους. Έχοντας παρακολουθήσει από την αρχή την δύσβατη πορεία των συγγραφέων στο στήσιμο και τη λειτουργία του ΚΠΕ Σφακιωτών καθώς και την δημιουργία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του εκτίμησα ιδιαίτερα την επιστημονική επάρκεια, την εργατικότητα, το ενδιαφέρον, την αφοσίωση, την εντιμότητα, την σεμνότητα και την αξιοσύνη τους. Η άποψή μου αυτή δικαιώνεται και επιβεβαιώνεται με την παρούσα έκδοση η οποία είναι το επιστέγασμα της δουλειάς τους και ελπίζω η αρχή για νέες δημιουργίες. Η εκτίμησή μου αυτή πολλαπλασιάζεται γιατί γνωρίζω πολύ καλά από την εμπειρία μου τον μόχθο που απαιτείται σε όλη τη διαδρομή εκπόνησης ενός εκπαιδευτικού υλικού από την σύλληψη της ιδέας μέχρι να σχεδιαστεί, να διαμορφωθεί, να εφαρμοστεί στην πράξη, να αξιολογηθεί, να διορθωθεί, να αναδιαμορφωθεί και να ξαναδιορθωθεί πολλές φορές προκειμένου να αποκτήσει την εκδοτική μορφή του και να εκτεθεί τελικά και αμετάκλητα μαζί με τους δημιουργούς του στο κοινό. Τέλος, χαίρομαι ιδιαίτερα γιατί όλα αυτά συμβαίνουν στην πατρίδα μου, τη Λευκάδα, και αναδεικνύουν την πολιτιστική της κληρονομιά και την ποιότητα των ανθρώπων που ζουν εκεί.

Ευγενία Φλογαίτη

Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο Εκπαιδευτικός ρόλος των Μουσείων, Μουσειακή Αγωγή

Τα μουσεία είναι χώροι άμεσης επικοινωνίας με την ιστορία της ανθρωπότητας. Συνέβαλαν και συμβάλλουν στην αποτύπωση, διάσωση, διάδοση, τεκμηρίωση και κατά συνέπεια στην εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού, υλικού και άυλου. Κάποια αποτελούν εν δυνάμει φορέα μεταβίβασης της πολιτιστικής κληρονομιάς και διαμόρφωσης της εθνικής ταυτότητας.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ακολουθώντας τις σύγχρονες μουσειολογικές τάσεις, τα μουσεία αναπτύσσουν πολύπλευρη επικοινωνιακή πολιτική και επιδιώκουν ουσιαστικό άνοιγμα προς το κοινωνικό σύνολο.

Παράλληλα με την πολιτιστική και κοινωνική τους παρέμβαση έχει ενισχυθεί σημαντικά η εκπαιδευτική σημασία και ο επιμορφωτικός ρόλος των μουσείων. Η εκπαιδευτική σημασία συμπυκνώνεται στην απόκτηση κριτικής σκέψης, γνώσης και δεξιοτήτων για ερμηνεία, κατανόηση και δημιουργική αξιοποίηση της πραγματικότητας (του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος). Σε αυτό το πλαίσιο παρατηρείται μεγάλη ανάπτυξη της μουσειακής αγωγής, που αποτυπώνεται με τη δημιουργία, οργάνωση και υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων όπως :

- Εκπαιδευτικών προγραμμάτων που απευθύνονται σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης
- Θεματικών εργαστηρίων
- Ειδικών αφιερωμάτων και άλλων δράσεων

Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της μουσειακής εκπαίδευσης συνίσταται στην αξιοποίηση του μουσειακού χώρου ως πολύμορφου εκπαιδευτικού εργαλείου-μέσου, που προσφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα :

- Ο ίδιος ο χώρος ως σύνολο (με το βιβλιοπωλείο-πωλητήριο συλλεκτικών αντιγράφων, τις εκδόσεις, το έντυπο υλικό κ.ά. σχετικές εκδηλώσεις) αντικατοπτρίζει και προσλαμβάνεται ως χώρος ταυτισμένος με ευχάριστη μάθηση.
- Διαθέτει πρωτότυπο και αυθεντικό υλικό, οργανωμένο και ταξινομημένο καθώς και επεξηγηματικό και υποστηρικτικό υλικό.
- Τα τρισδιάστατα αντικείμενα και η δυνατότητα προσέγγισής τους είναι τις περισσότερες φορές πιο ελκυστικά από τις γραπτές πηγές, ή τις προφορικές μαρτυρίες.

- Στις περισσότερες περιπτώσεις παρέχει ποικιλία εποπτικών μέσων και παραστάσεων (αναπαραστάσεις κοινωνικών δραστηριοτήτων, προσομοιώσεις, διαδραστικότητα, πρακτικές δημιουργίες, εργαστηριακές ασκήσεις κ.ά.).
- Δίνουν δυνατότητες αξιοποίησης πολλών διδακτικών και ερμηνευτικών προσεγγίσεων, που προάγουν την κριτική σκέψη και την ενεργή συμμετοχή.
- Προσφέρονται για ευαισθητοποίηση, εγείρουν τη φαντασία και το συναίσθημα, στοιχεία που θεωρούνται ουσιώδη στην εκπαίδευση.

Η Μουσειακή Εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει εναλλακτική πρόταση -διαφορετική από τη δασκαλοκεντρική και βιβλιοκεντρική- τυπικής και μη τυπικής μάθησης, αλλά και δια βίου δημιουργικής απασχόλησης. Οφείλει να υπηρετεί και τα τρία επίπεδα εκπαιδευτικών στόχων (γνωστικοί, συναισθηματικοί, ψυχοκινητικοί), να αξιοποιεί τις κατάλληλες από τις καινοτόμες διδακτικές μεθόδους και τεχνικές και να στηρίζεται στις αρχές της σύγχρονης παιδαγωγικής, ιδιαίτερα στις αρχές της :

- Αυτενέργειας
- Αλληλεπίδρασης
- Βιωματικότητας
- Εποπτείας
- Ολιστικότητας
- Ψυχαγωγίας

Το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα

Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα αξιοποιεί το Κοντομίχαιο Λαογραφικό Μουσείο Καβάλου Λευκάδας, ένα ανακαινισμένο πέτρινο κτίριο, πρώην σχολείο, που βρίσκεται σε ένα φυσικό χώρο κατάφυτο από πεύκα, στον οικισμό του Καβάλου.

Το αυθεντικό υλικό και η οργάνωση της μουσειακής συλλογής παρέχουν αρκετές δυνατότητες για να προσεγγίσουμε θέματα λαϊκού πολιτισμού και αειφορίας.

Με διαθεματική προσέγγιση αναπτύσσονται ζητήματα, που αναφέρονται σε βασικούς άξονες όπως :

- Διαχείριση του νερού και των απορριμμάτων
- Ενέργεια, μετακινήσεις
- Υλικά, πρώτες ύλες
- Διατροφικές και καταναλωτικές συνήθειες
- Αειφόρος ανάπτυξη, τοπικά προϊόντα, πράσινα επαγγέλματα
- Λαϊκή τέχνη και τεχνοτροπία, μοναδικότητα χειροποίητων αντικειμένων
- Λαϊκή παράδοση, ήθη και έθιμα, πολιτιστική ταυτότητα, πολυπολιτισμικότητα

Κατά την εξέλιξη του προγράμματος ασκούνται οι ικανότητες για :

- παρατήρηση
- υπόθεση
- αναζήτηση
- γενίκευση
- σύγκριση
- διάκριση
- πρόβλεψη
- αξιολόγηση

Βασική επιδίωξη είναι η υλοποίηση του προγράμματος να εξελιχτεί σε συναρπαστική εμπειρία, ικανή να συμβάλει στην ανάπτυξη θετικής στάσης απέναντι στα μουσεία και το ρόλο τους και το χτίσιμο μουσειακού πολιτισμού.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός του προγράμματος είναι να αναδειχτεί ότι, μέσα από την κατανόηση του παρελθόντος, εμπλουτίζουμε τις επιλογές του σήμερα για ένα καλύτερο αύριο.

ΜΕΘΟΔΟΙ

Μέθοδος Project, μαιευτική, μελέτη πεδίου, ομαδοσυνεργατική.

ΣΤΟΧΟΙ

Με την συμμετοχή τους στο πρόγραμμα επιδιώκουμε οι μαθητές :

- Να γνωρίσουν τα πολιτιστικά αγαθά του τόπου στις συνθήκες της εποχής που τα δημιούργησε.
- Να αναπτύξουν διάλογο, ερμηνείες και κριτική σκέψη απέναντι στην εξέλιξη της αδιάκοπης σχέσης του ανθρώπου με το περιβάλλον του.
- Να ευαισθητοποιηθούν για την ανάγκη διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και συνύπαρξης διαφορετικών πολιτισμών σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης.
- Να προσεγγίσουν αξίες και στάσεις, να εκδηλώσουν ιδέες και αντιλήψεις και να εκφραστούν δημιουργικά σχετικά με την αειφορική διαχείριση των ανθρώπινων αγαθών και των φυσικών πόρων.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ

- Συζήτηση, περιγραφή, αφήγηση, δραματοποίηση
- Παιχνίδια (ρόλων, γνωριμίας, εξερεύνησης, οικολογικά, γνώσεων, προσομοίωσης, αξιολόγησης κ.ά.)
- Πνευματική διέγερση, καταγισμός ιδεών
- Επικοινωνιακές μέθοδοι
- Περιβαλλοντικό μονοπάτι

- Ντοκουμέντα, Ζωντανή μαρτυρία
- Κατασκευές, δημιουργίες

Εξέλιξη του Προγράμματος

Το πρόγραμμα ακολουθεί 3 παιδαγωγικά στάδια :

1ο στάδιο : Πριν την επίσκεψη στο Μουσείο

Στο στάδιο αυτό γίνεται η γενική προετοιμασία, που είναι απαραίτητη, πριν οι μαθητές επισκεφτούν το Μουσείο και περιλαμβάνει τα εξής :

- **Αρχική ενημέρωση** σχετικά με το πρόγραμμα που θα υλοποιήσουν, τη μεθοδολογία, το χρονοδιάγραμμα κ.λ.π. Μπορεί να αναφερθούν στοιχεία σχετικά με το συγκεκριμένο Μουσείο, ιστορικά, πολιτιστικά και ό, τι κρίνει αναγκαίο. Η ενημέρωση μπορεί να γίνει με τη χρήση εποπτικών ή άλλων μέσων, όπως προβολή σχετικής ταινίας, ντοκυμαντέρ, παλιές φωτογραφίες, άλμπουμ-βιβλία κ.ά.
- **Ανάσυρση προηγούμενης γνώσης.** Ο εκπαιδευτικός αξιοποιώντας διδακτικές τεχνικές, όπως καταγισμός ιδεών, ζητά από τους μαθητές να ανακαλέσουν γνώσεις και εμπειρίες σχετικά με τα θέματα που θα διαπραγματευτούν. Η διαδικασία αυτή στοχεύει αφενός στο να συνδεθούν οι προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες με τις νέες που θα αποκτηθούν και να δέσουν σε ενιαία γνώση και αφετέρου να χρησιμεύσει στην τελική αξιολόγηση του προγράμματος.
- **Χωρισμός των μαθητών σε ομάδες και ανάθεση εργασιών.** Με κατάλληλη μεθοδολογία, είτε ανάλογα με τα ειδικά ενδιαφέροντα και τις ικανότητές τους, είτε με παιγνιώδεις τυχαίους τρόπους, χωρίζονται οι μαθητές σε ομάδες και γίνεται ανάθεση ρόλων και εργασιών. Ο εκπαιδευτικός προτρέπει τους μαθητές να συγκεντρώσουν τις δικές τους πληροφορίες και υλικό και να γίνει ενημέρωση μεταξύ των ομάδων, ενώ παράλληλα γίνονται οι εργασίες προετοιμασίας από όλους.
- **Δραστηριότητες-παιχνίδια ψυχοκινητικής ενεργοποίησης.** Σε αίθουσα ή σε αύλειο χώρο γίνονται δραστηριότητες-παιχνίδια επικοινωνίας, εξοικείωσης, συνεργασίας, ενίσχυσης της εμπιστοσύνης, με σκοπό το δέσιμο των ομάδων.

2ο στάδιο : Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης

Αυτό το στάδιο περιλαμβάνει την επίσκεψη στο Μουσείο, την πολύπλευρη αξιοποίηση του περιεχομένου του, τη σύνδεση τόπου και χρόνου. Αυτενεργώντας αλλά και υλοποιώντας εκπαιδευτικές ομαδικές δραστηριότητες προσεγγίζουμε και διερευνούμε τα θέματα που μας απασχολούν.

Μεταβαίνοντας στον οικισμό αποκτάμε μια πρώτη γνωριμία με τον τόπο και τους ανθρώπους του. Η συνέχεια υλοποιείται στο κτήριο του μουσείου, όπου καλούμαστε, ξεδιπλώνοντας το συναίσθημα και τη φαντασία, να εξοικειωθούμε με το χώρο και να τον χρησιμοποιήσουμε ως χώρο ενεργητικής συμμετοχής και βιωματικής μάθησης, ως χώρο ψυχαγωγίας, επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης, ως χώρο συνάντησης της τοπικής, με την εθνική και την οικουμενική πραγματικότητα.

Με την εξερεύνηση, το παιχνίδι και τη συνεργασία ανακαλύπτουμε στοιχεία του πολιτισμού του τόπου, που ικανοποιούσαν βιολογικές ανάγκες όπως τροφή, ένδυση, σκεύη και εργαλεία, μεταφορικά μέσα, κοινωνικές ανάγκες όπως η οργάνωση της κοινωνίας και της οικονομίας και πνευματικές όπως οι μύθοι, τα ήθη και έθιμα, η τέχνη. Τα εκθέματα μιλούν για το κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο της προβιομηχανικής εποχής, τα επαγγέλματα και τις ασχολίες των ανθρώπων, την αγωνία και το μόχθο τους.

Μέσα από την περιγραφή, τη συζήτηση, την αφήγηση, τη δραματοποίηση ανασυνθέτουμε στιγμιότυπα της καθημερινής ζωής του παρελθόντος, συγκρίνουμε και ανάγουμε στην πραγματικότητα του σήμερα.

Στο στάδιο αυτό οι ανάλογες δραστηριότητες-παιχνίδια ψυχοκινητικής ενεργοποίησης αφορούν κυρίως στην εξοικείωση με το χώρο-σπάσιμο του πάγου, την ελκυστικότητα του μουσειακής εκπαίδευσης, αλλά και στα πρώτα στοιχεία διαμορφωτικής αξιολόγησης της διαδικασίας.

3ο στάδιο : Μετά την επίσκεψη στο Μουσείο

Μετά την πραγματοποίηση της επίσκεψης στο Μουσείο και ανάλογα με το χρονικό διάστημα που μπορούμε να διαθέσουμε, ακολουθεί το τελευταίο στάδιο, που χαρακτηρίζεται από περαιτέρω επεξεργασία των υπό διαπραγμάτευση ζητημάτων, διεύρυνση-επέκταση,

σύνδεση με το αναλυτικό πρόγραμμα και τέλος σύνθεση, παρουσίαση και τελική αξιολόγηση.

Με παιδαγωγικές δραστηριότητες, όσο γίνεται συνθετικές, διερευνάμε πρακτικές αειφορικής διαχείρισης και προοπτικές πράσινης απασχόλησης και ανάπτυξης. Αναδεικνύουμε θέματα ποιότητας ζωής, εκφραζόμαστε με διάφορους τρόπους και παρουσιάζουμε τις δημιουργίες μας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

A/ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1η Αρχική ενημέρωση

Χώρος : Αίθουσα προβολών

Μέσα : Σχετική ταινία-ντοκιμαντέρ για προβολή του πρώην δήμου Σφακιωτών, που εύκολα μπορούμε να προμηθευτούμε από το Δήμο Λευκάδας.

Αξιοποιούμε την ταινία που αναφέρεται σε περιβαλλοντικά στοιχεία, θέματα τοπικής ιστορίας και πολιτισμού, καθώς επίσης και στα παραδοσιακά προϊόντα και τα παλιά επαγγέλματα για να αποκομίσουμε πληροφορίες και να έχουμε την πρώτη ενημέρωση.

- 1) Για να αξιοποιηθεί καλύτερα η ταινία, πριν την προβολή της, έχουμε συντάξει φύλλο εργασίας με ερωτήσεις ή / και ζητήματα που θεωρούμε ότι πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής. Οι μαθητές μελετούν τις ερωτήσεις.
- 2) Προβάλλουμε την ταινία και μετά οι μαθητές συζητάνε σε ομάδες πάνω στα σχετικά ερωτήματα και σε άλλα που προκύπτουν και αναπτύσσεται η συζήτηση στην ολομέλεια. Ανταλλάσσουμε εμπειρίες, διευκρινίζουμε απορίες, αποκτάμε νέες γνώσεις.
- 3) Προτρέπουμε τους μαθητές να ανατρέξουν και οι ίδιοι σε πηγές (σχολικά και άλλα βιβλία, διαδίκτυο κ.λ.π.).
- 4) Αναθέτουμε στα παιδιά να απευθυνθούν στους ηλικιωμένους του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος, να μοιραστούν αναμνήσεις και εμπειρίες τους από τη ζωή στα χωριά τα παλιότερα χρόνια και να ξεφυλλίσουν τυχόν υπάρχοντα λευκώματα με φωτογραφίες

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2η Χωριζόμαστε σε ομάδες

Χώρος : Διδακτική αίθουσα ή αύλειος χώρος

Υλικά & Μέσα : Αδιαφανές σακουλάκι, κατά προτίμηση πάνινο, ξηροί καρποί με το φλοιό τους.

Τοποθετούμε στο σακουλάκι ποσότητες από διάφορα είδη ξηρών καρπών όπως καρύδια, αμύγδαλα, φουντούκια, αραχίδες, ανάλογα με τις ομάδες που θέλουμε να σχηματιστούν και τον αριθμό των μαθητών. Καλούμε τα παιδιά να τραβήξουν από ένα τεμάχιο και ανάλογα με το είδος του καρπού σχηματίζουμε τις ομάδες μας. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε εναλλακτικά καρπούς του δάσους, όπως κυπαρισσόμελα, κουκουνάρια κ.ά.

Υπάρχουν βέβαια και πολλοί άλλοι διασκεδαστικοί τρόποι χωρισμού σε ομάδες.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3η Προετοιμασία για την επίσκεψη στο πεδίο

Χώρος : Διδακτική αίθουσα

Οι μαθητές συζητούν προκειμένου να προετοιμάσουν τη μελέτη στο πεδίο-μουσείο. Γίνεται επιμερισμός ρόλων και εργασιών και ξεκινά η προετοιμασία της επίσκεψης στο Μουσείο.

Κάθε ομάδα συνθέτει το φάκελό της που μπορεί να περιέχει χάρτη της περιοχής του Μουσείου, τυχόν ενημερωτικά φυλλάδια, τα φύλλα εργασίας, μολύβια και ότι κρίνεται αναγκαίο.

Οι μαθητές μπορούν να δώσουν ονομασία στην ομάδα τους και να συμπληρώσουν την «ταυτότητά» της.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 4η Η ταυτότητα της Ομάδας μας

Η ΟΜΑΔΑ ΜΑΣ

Όνομασία .....

Φωτογραφία

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΜΑΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 5η Ανακαλούμε τις γνώσεις μας

Χώρος : Αίθουσα διδασκαλίας

Υλικά & Μέσα : φύλλα εργασίας-ένα σε κάθε ομάδα, μολύβια

Κοσκινάδες

1) Συζητείστε με την ομάδα σας όσα έχετε ακούσει από τους παππούδες σας, ή έχετε διαβάσει και καταγράψτε **επαγγέλματα** που γνωρίζετε ότι υπήρχαν πριν από 60 χρόνια :

α) που δεν υπάρχουν πλέον .....

.....

β) υπάρχουν και σήμερα .....

.....

Τσάπα

2) Γνωρίζετε κάποια από τα **εργαλεία** που χρησιμοποιούνταν εκείνη την εποχή στις επαγγελματικές δραστηριότητες ;

α) που δεν υπάρχουν πλέον .....

.....

β) έχουν εξελιχτεί σε άλλα και ποια .....

.....

.....

γ) υπάρχουν και σήμερα .....

.....

Μπρίκι

3) Ποια οικιακά σκεύη και αντικείμενα προσωπικής χρήσης από την καθημερινή ζωή των ανθρώπων νομίζετε ότι εκτίθενται στο Μουσείο που θα επισκεφτούμε ;

.....

.....

.....

B/ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 6η Στέλνουμε το μήνυμα

Χώρος : Αίθουσα ή αυλή

Ολόκληρη η ομάδα, ή οι επιμέρους ομάδες σχηματίζουμε κύκλο. Πιανόμαστε με τα χέρια και στέλνουμε ένα μήνυμα στο διπλανό μας π.χ. σφίγγοντάς του το χέρι τρεις φορές. Αυτός πρέπει να το μεταδώσει στον επόμενο κ.ο.κ. και να επιστρέψει σωστά το μήνυμα σ' εμάς. Στη συνέχεια λέμε ένας-ένας το όνομά του και το «δυνατό» μας σημείο π.χ. Είμαι η Δήμητρα και λέω ανέκδοτα. Είμαι ο Νίκος και παίζω μαντολίνο!!!!

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 7η Καμηλοπάρδαλη

Χώρος : Αίθουσα ή αυλή

Υλικά & Μέσα : μπάλα πλαστική, μεσαίου μεγέθους

Ολόκληρη η ομάδα σε κύκλο. Ο πρώτος μαθητής τοποθετεί τη μπάλα ανάμεσα στο πηγούνι και το στήθος. Χωρίς τη μεσολάβηση των χεριών η μπάλα πρέπει να μεταβιβαστεί στο διπλανό κ.ο.κ. μέχρι να κλείσει τον κύκλο.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 8η Δεξιότητες

Χώρος : Αίθουσα ή αυλή

Υλικά & Μέσα : μπάλα, κατά προτίμηση ποδοσφαίρου ή βόλλεϋ

Ολόκληρη η ομάδα σχηματίζει κύκλο. Καθόμαστε στο πάτωμα όσο πιο κοντά μπορούμε με τα πόδια τεντωμένα. Η μπάλα δίνεται σε ένα μαθητή και πρέπει να μεταβιβαστεί στον επόμενο με τα πόδια κ.ο.κ. μέχρι να ολοκληρώσει τον κύκλο, χωρίς τη μεσολάβηση των χεριών και χωρίς να πέσει στο πάτωμα. Αν έχουμε αστοχία, ξεκινάμε από την αρχή.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 9η Οδηγούμε στα τυφλά

Χώρος : Αυλή

Υλικά & Μέσα : Χρωματιστές κορδέλες

Σχηματίζουμε τυχαία ζευγάρια. Το ένα από τα παιδιά αναλαμβάνει το ρόλο του «οδηγού» και το άλλο του «οχήματος», στα μάτια του οποίου δένουμε την κορδέλα ώστε να μη μπορεί να βλέπει. Κάθε ζευγάρι πρέπει να διατρέξει μία απόσταση με ασφάλεια και χωρίς να συγκρουστούν με άλλους. Ο «οδηγός» βρίσκεται πίσω από το ταίρι του και τον καθοδηγεί, χωρίς να μιλάει, ως εξής : Για όσο χρόνο ακουμπά με την παλάμη το κέντρο της πλάτης του συμμαθητή του, αυτός προχωρά ευθεία. Για όσο χρόνο ακουμπά με την παλάμη το δεξί ώμο, τότε αυτός στρίβει συνεχώς δεξιά και το αντίστοιχο για τον αριστερό ώμο. Μετά από σύντομες στροφές και ελιγμούς επαναφέρουμε την παλάμη από το δεξιό ή τον αριστερό ώμο στο κέντρο της πλάτης για να συνεχίσουμε την πορεία μας στην ευθεία κατεύθυνση και να καταφέρουμε να διανύσουμε την απόσταση. Επαναλαμβάνουμε αλλάζοντας τους ρόλους του ζευγαριού.

Το εγχείρημα δεν είναι εύκολο και χρειάζεται λίγος χρόνος εξοικείωσης για να πετύχει.

Γ/ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΕΨΗΣ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 10η Η γέφυρα

Χώρος : Αυλή του Μουσείου

Μέσα : Πεζούλι

Προσκαλούμε τους μαθητές να ανέβουν στο πεζούλι ανά ένας, με τυχαία σειρά. Ο συντονιστής «αφηγείται» το σενάριο του παιχνιδιού :

«Η δραστηριότητα που θα ακολουθήσει αποτελεί γέφυρα για την είσοδό μας στο Μουσείο. Είναι μια δοκιμασία για το κατά πόσο η ομάδα είναι «δεμένη», με εμπιστοσύνη και αλληλοϋποστήριξη.

Βρισκόμαστε σε γέφυρα ποταμού και από κάτω υπάρχουν δηλητηριώδη ψάρια και κροκόδειλοι. Απέναντι μπορούμε να περάσουμε μόνο με αλφαβητική σειρά των μικρών ονομάτων μας. Πρέπει λοιπόν σε χρόνο 10 λεπτών να κινηθούμε πίσω ή μπροστά, ανάλογα με το αρχικό γράμμα του ονόματός μας και να μπούμε στη σωστή σειρά αλληλοστηριζόμενοι με όποιο τρόπο μπορούμε και χωρίς κανείς να πέσει μέσα στο ποτάμι.»

Όταν ολοκληρωθεί η διαδικασία, λέμε τα ονόματά μας για να δούμε αν επιτύχαμε.

Στην περίπτωση που έχουμε δύο ομάδες δημιουργείται ανταγωνισμός για το ποια ομάδα θα τα καταφέρει σε λιγότερο χρόνο.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 11η Συναισθήματα

Χώρος : Είσοδος Μουσείου

Υλικά & Μέσα : αυτοκόλλητα χαρτάκια, μολύβια

Προαιρετικά : cd player και cd με παραδοσιακά τραγούδια

Δίνουμε σε κάθε παιδί ένα χαρτάκι και ζητάμε να γράψει ανώνυμα ένα συναίσθημα ή μια προσδοκία που έχει για την επίσκεψη (π.χ. ενθουσιασμός, να διασκεδάσω, ή να μάθω κάτι, κ.λ.π) και να το κολλήσει στην πόρτα. Ολοκληρώνοντας την επίσκεψη στο Μουσείο ο κάθε μαθητής θα συμπληρώσει στο χαρτάκι του αν εκπληρώθηκε η προσδοκία του. Μαζεύουμε τα χαρτάκια φεύγοντας και έχουμε μια πρώτη στοιχειώδη αξιολόγηση της επίσκεψης.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 12η Εξερευνώντας το Μουσείο

Χώρος : Μουσείο

Υλικά & Μέσα : κάρτες με φωτογραφίες από εκθέματα του Μουσείου, όπως αυτές της επόμενης σελίδας

Κάθε ομάδα παίρνει μία κάρτα που απεικονίζει ένα αντικείμενο του Μουσείου. Αποστολή της είναι να εξερευνήσει το Μουσείο και να ανακαλύψει πού βρίσκεται το έκθεμα. Όταν το βρουν, συζητούν για μερικά λεπτά τι γνωρίζουν γι' αυτό και προχωρούν στα επόμενα βήματα:

- 1) Στέκονται κοντά στην προθήκη του αντικειμένου και εκτελούν παντομίμα, προσκαλώντας τους συμμαθητές τους να το μαντέψουν.
- 2) Οργανώνουν όσο γίνεται αναλυτική παρουσίαση του αντικειμένου, με όποιους τρόπους επιλέξουν (περιγραφή, διαφήμιση, θεατρικό δρώμενο, επιτόπια χρήση αν είναι εργαλείο κ.ά.), ή συνδυασμό αυτών. Μπορούν να αναφέρουν χαρακτηριστικά όπως π.χ. τα υλικά κατασκευής, η χρήση του τότε, η συνέχεια της χρήσης του ή η αντικατάστασή του στο σήμερα και όποιο άλλο στοιχείο κρίνει αναγκαίο η ομάδα.
- 3) Οι υπόλοιπες ομάδες κάνουν ερωτήσεις και σχόλια.

Αν υπάρχει χρόνος μπορούν να δοθούν περισσότερες κάρτες εκθεμάτων για εξερεύνηση.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΚΑΡΤΕΣ ΜΕ ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 13η Πλέκοντας μια ιστορία

Χώρος : Μουσείο

Υλικά & Μέσα : Στρωσίδι, παλιές φωτογραφίες από τη ζωή στο χωριό, μερικά αντίτυπα του Λευκώματος φωτογραφικών αφηγήσεων «*Κοπιάστε, όπως μας ήύρατε*» έκδοσης του Λαογραφικού Μουσείου και του πρώην δήμου Σφακιωτών, ένα κουβάρι, φωνητικός καταγραφέας, αν υπάρχει.

Απλώνουμε το στρωσίδι στο πάτωμα και καθόμαστε σε κύκλο. Μπροστά μας έχουμε τις φωτογραφίες και παρατηρούμε στιγμιότυπα από την καθημερινή ζωή στη μεταπολεμική Λευκάδα. Κλείνουμε τα μάτια για να μεταφερθούμε νοερά στην εποχή εκείνη. Με τη βοήθεια του κουβαριού θα «πλέξουμε» την ιστορία μας. Ο συντονιστής κρατάει το κουβάρι και ξεκινά τη διήγηση. Σταματά σε μια λέξη κλειδί και πετά το κουβάρι σε ένα παιδί, το οποίο συμπληρώνει την πρόταση, κρατάει με το χέρι το απλωμένο νήμα και επιστρέφει το κουβάρι στον εκπαιδευτικό. Συνεχίζουμε την ιστορία, σταματάμε στις επόμενες λέξεις κλειδιά και πετώντας κάθε φορά το κουβάρι δίνεται η δυνατότητα σε όλα τα παιδιά να συμμετάσχουν στην «πλοκή».

Για μεγαλύτερες ηλικίες η ιστορία «φτιάχεται» από τα ίδια τα παιδιά και καταγράφεται.

Η ιστορία θα μπορούσε να είναι ως εξής :

Είναι ξημέρωμα. Ακούγεται ο κόκορας που ... (λαλεί) ... Η θειά Παινιώ ξυπνάει και σηκώνεται από το κρεβάτι.

Καλημέρα Πανταζή λέει στον άνδρα. Σήκω, έχουμε πολύ δουλειά σήμερα.

Καλημέρα γυναίκα ! Πρέπει να βιαστώ, αν θέλω να τελειώσω νωρίς με το άλεσμα.

Η θειά Παινιώ πηγαίνει στην κουζίνα, ανάβει τη ... (φωτιά) ... και φτιάχνει πρωινό με ... (ψωμί, αυγά, τυρί) ... Ο μπάρμπα Πανταζής κατεβαίνει στο στάβλο, βάζει το σαμάρι στο ... (άλογο) ... και φορτώνει το σιτάρι για να πάει να το αλέσει στο ... (μύλο) ... Η θειά Παινιώ ταΐζει τις κότες και φωνάζει στα παιδιά να ετοιμασθούν. Μετά το πρωινό τους τα παιδιά βάζουν τα βιβλία και το κολατσιό τους στο ... (ταγάρι) ... και ξεκινούν για το ... (σχολείο) ...

Για φαγητό όσπρια θα έχουν σήμερα και η θειά Παινιώ ξεκινά το μαγείρεμα βάζοντας στη φωτιά το ... (τσουκάλι) ... Μέχρι να μαγειρευτεί η φακή, πάει τις γίδες στο χωράφι να βοσκήσουν και φέρνει από το πηγάδι ... (νερό) ... με τον ... (τέντζερη) ...

Είναι μεσημέρι τώρα. Ο μπάμπια Πανταζής γυρίζει από το μύλο φέρνοντας το ... (αλεύρι) ... και τα παιδιά γυρίζουν από το σχολείο πεινασμένα. Κάθονται όλοι στο τραπέζι και τρώνε με μεγάλη όρεξη.

Το απόγευμα ο μπάμπια Πανταζής πάει στον λαχανόκηπο να σκαλίσει τα ζαρζαβατικά, ... (τις ντομάτες, τις κολοκυθιές, τις πατάτες ...) ... Η θειά Παινώ βγαίνει στη ρούγα να μπαλώσει τα ... (ρούχα) ... και να κουβεντιάσει με τις γειτόνισσες. Τα παιδιά διαβάζουν τα μαθήματά τους και μετά παίζουν με τους φίλους τους διάφορα παιχνίδια όπως ... (κρυφτό, κνηγητό, πινακωτή, μέλισσα, ...) ...

Αργότερα ο μπάμπια Πανταζής και η θειά Παινώ πηγαίνουν στο αμπέλι να το κορφολογήσουν. Επιστρέφοντας περνούν απ' τον τσαγκάρι να πάρουν τα ... (παπούτσια) ... που επιδιόρθωσε.

Το βράδυ μαζεύονται όλοι στη γωνιά, που φωτίζεται από το ... (λυχνάρι) ..., κουβεντιάζουν, τρώνε και πέφτουν νωρίς για ύπνο.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 14η Λαϊκή σοφία

Χώρος : Μουσείο

Υλικά & Μέσα : φύλλα εργασίας, μολύβια

Η λαϊκή σοφία εμπεριέχεται σε παροιμίες , παροιμιακές φράσεις και αινίγματα

Οι λέξεις που λείπουν για να συμπληρωθούν οι παροιμίες, βρίσκονται μέσα στο μουσείο. Αναζητείστε τις με την ομάδα σας και συμπληρώστε :

« Έφτασε ο κόμπος στο .....»

« Θα σε χορέψω στο .....»

«Εκύλησε ο ..... και βρήκε το .....»

«Μια και δυο πάει η ..... στη βρύση, την τρίτη θα σπάσει»

« Άναψε το ..... σου, προτού σε πιάσει η νύχτα»

« Η αρρώστια μπαίνει με το ..... και βγαίνει με το .....»

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 15η Ζωγραφίζω

1) Ξεχώρισε ένα από τα αντικείμενα του Μουσείου που σου έκανε τη μεγαλύτερη εντύπωση και ζωγράφισέ το :

2) Γιατί επέλεξες το συγκεκριμένο αντικείμενο;

.....

.....

.....

.....

.....

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 16η Λύκοι και αλεπούδες

Χώρος : Προαύλιο του Μουσείου

Υλικά & Μέσα : Κάρτα με προτάσεις (σωστές και λάθος), κιμωλίες

Στην αυλή του Μουσείου χωριζόμαστε σε δυο ομάδες. Η μια ομάδα είναι οι λύκοι και η άλλη είναι οι αλεπούδες. Οι ομάδες παρατάσσονται η μια απέναντι στην άλλη σε απόσταση τριών μέτρων. Σε απόσταση 5μ. πίσω από την κάθε ομάδα βρίσκεται η φωλιά της (Με κιμωλία έχουν καθοριστεί τα συγκεκριμένα όρια).

Ο συντονιστής εκπαιδευτικός εκφωνεί μία – μία πρόταση από την κάρτα σχετική με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που συμμετείχαν οι μαθητές. Εάν η πρόταση είναι σωστή, οι αλεπούδες κυνηγάνε τους λύκους, που τρέχουν για να μπουν στη φωλιά τους, όπου προστατεύονται. Εάν η πρόταση είναι λαθεμένη οι λύκοι κυνηγάνε τις αλεπούδες που τρέχουν προς τη δική τους φωλιά.

Αν κάποιος δεν προλάβει να πάει στη φωλιά του, πιάνεται αιχμάλωτος και γίνεται μέλος της αντίπαλης ομάδας.

Στο τέλος του παιχνιδιού νικά η ομάδα που αριθμεί τα περισσότερα μέλη.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΡΤΑ

- *Το Μουσείο πριν ήταν σχολείο.*
- *Στο Μουσείο εκθέτονται αντικείμενα σύγχρονης τέχνης*
- *Στο χερόμυλο άλεθαν το σιτάρι*
- *Οι κοσκινάδες έφτιαχναν πέταλα*
- *Το κρασί μπαίνει σε ζύλινα βαρέλια*
- *Τα σιδερένια κουδούνια τα βάζανε στις πόρτες*
- *Το λυχνάρι έκαιγε λάδι*
- *Με το κόσκινο κουβάλαγαν νερό*
- *Οι νοικοκυρές έψηναν το ψωμί στον ζυλόφουρνο*

- *Μόνο ο τσαγκάρης χρησιμοποιούσε σφυρί*
- *Οι μαραγκοί τα ξύλα τα έφερναν από τη Σουηδία*
- *Το τσουκάλι είναι σκεύος μαγειρικής*
- *κ.ο.κ.*

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 17η Συνομιλία με ένα δένδρο

Χώρος : Προαύλιο του Μουσείου

Μέσα : Ένα δένδρο της αυλής

Η ομάδα κάθεται κυκλικά κάτω από το δένδρο. Ο συντονιστής τους «συστήνει» το δένδρο αναφέροντας μερικά χαρακτηριστικά, όπως π.χ. το είδος. Καλεί τους μαθητές με τη σειρά τους να μιλήσουν για 30 δευτερόλεπτα δίνοντας τις δικές τους περιγραφές, πραγματικές ή φανταστικές για το δένδρο, ώστε να το γνωρίσουμε καλύτερα.

Ο εκπαιδευτικός «εκμαιεύει» παρατηρήσεις και γνώσεις όπως το ύψος, η ηλικία, τα χρώματά του, ο κορμός, τα φύλλα, το ριζικό σύστημα, οι σχέσεις του με τα πτηνά και τα ζώα. Επίσης προκαλεί τα παιδιά με τη φαντασία τους να δώσουν τις δικές τους αφηγήσεις σχετικά με το τι έχει «δει» το δένδρο κατά τη διάρκεια της ζωής του, πώς «αισθάνεται» όταν, ή αν «χάσει» τα φύλλα του, πώς θέλει το «χώρο» του, πώς «περνάει» με τους γείτονές του, ποια έμβια όντα εξαρτώνται απ' αυτό, τι προσφέρει στους ανθρώπους της περιοχής κλπ.

Όταν ολοκληρωθεί ο κύκλος συνοψίζουμε τα βασικά σημεία και αποτιμάμε :

- 1) Αισθανόμαστε ότι γνωρίζουμε καλύτερα το δένδρο ;
- 2) Αξίζει πραγματικά να σωθεί από κοπή ή πυρκαγιά και τι μπορούμε να κάνουμε για να αποτρέψουμε την εξαφάνισή του ;
- 3) Ποια άλλα στοιχεία του φυσικού κόσμου επιθυμούμε να γνωρίσουμε καλύτερα στο μέλλον ;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 18η Παρατήρηση-ανάγνωση περιοχής

Χώρος : Ανοιχτός χώρος σε κάποιο υψόμετρο της περιοχής

Υλικά & Μέσα : Σημειωματάριο, μολύβι, κιάλια

Αναχωρώντας από το Μουσείο συγκεντρωνόμαστε σε ανοιχτό χώρο και οι ομάδες στέκονται σε διάφορες κατευθύνσεις του ορίζοντα. Για δυο λεπτά παρατηρούν, αποτυπώνουν ίχνη και στοιχεία και συλλέγουν νοερά πληροφορίες για τις ανθρώπινες δραστηριότητες στην περιοχή. Κλείνουν τα μάτια, αυτοσυγκεντρώνονται και ξαναφέρνουν στο μυαλό τους λεπτομέρειες από αυτά που είδαν. Γυρίζουν από την άλλη μεριά και ο καθένας με τη σειρά αναφέρει ενδείξεις οικονομικής δραστηριότητας (π.χ. ελαιόδεντρα, ελαιοτριβεία, αμπελώνες, κυψέλες, μελισσοκομεία, καταστήματα, τουριστικά καταλύματα, τεχνικές εγκαταστάσεις, ...), τις οποίες καταγράφει ο γραμματέας της ομάδας.

Ξανακοιτάζουν την περιοχή και συμπληρώνουν ό,τι δεν κατέγραψαν.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 19η Συνεντεύξεις από τους κατοίκους

Χώρος : Στο χωριό

Υλικά & Μέσα : Σημειωματάριο, μολύβι, φωνητικός καταγραφέας, αν υπάρχει.

Περιδιαβαίνουμε το χωριό του Καβάλου, συναντάμε τους κατοίκους και καταγράφουμε τις συζητήσεις μας :

- ✓ Πώς είναι γενικά η ζωή στο χωριό
- ✓ Ποιες οι επαγγελματικές ασχολίες των κατοίκων
- ✓ Ποιες παρεμβάσεις θα μπορούσαν να γίνουν ώστε να κάνουν τη ζωή τους καλύτερη

Δ/ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 20η Μαντέματα

Χώρος : Αίθουσα

Υλικά & Μέσα : φύλλα εργασίας, μολύβια

Η λαϊκή σοφία εμπειρέχεται σε παροιμίες , παροιμιακές φράσεις και αινίγματα

Τι είναι ...; Μπορείτε με την ομάδα σας να λύσετε τα παρακάτω αινίγματα ;

«Στεγνωμένος κατεβαίνει
Μουσκεμένος ανεβαίνει» .....

Κοκαλακ' βαστάω
Και το περβατάω,
Τα δοντάκια τα' χώνει,
Λάφια ζετρυπώνει .....

Ένα πουλάκι όμορφο
Γεννάει από τη μύτη .....

Ο γιός μου ο Κοντοθόδωρας
Ζώνεται ξεζώνεται,
Πολλά ζωνάρια βάζει .....

Το φίδι τρώει τη θάλασσα
Κι η θάλασσα το φίδι
Και στου φιδιού την κεφαλή
καράβι ταξιδεύει .....

Κι αν δεν το βρήκατε, ... ας το πάρει το ποτάμι ...

Διάβασε τις λέξεις ανάποδα και θα το βρεις:

(ζαβυοκ ο , ζερειψι ζιτ ιεζαγβ υοπ ινετχ οτ , ανεπ η , υοτ αιναφετσ ατ εμ ιλεραβ οτ , ιρανχυλ οτ ,)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 21η Διατροφή

Χώρος : Αίθουσα

Υλικά & Μέσα : φύλλα εργασίας, μολύβια

Οι κάτοικοι ενός χωριού όπως ο Κάβαλος σε παλιότερες εποχές εξασφάλιζαν την τροφή τους παράγοντας κυρίως οι ίδιοι τα προς το ζην. Η διατροφή τους, που χαρακτηρίζεται ως Μεσογειακή διατροφή, περιείχε δημητριακά, όσπρια, λάδι, μέλι, κρασί, λαχανικά, φρούτα εποχής, γαλακτοκομικά και κρέας.

Συζητείστε με την ομάδα σας και συμπληρώστε:

1) Ποια από τα παραπάνω προϊόντα πιστεύετε ότι παράγονται σήμερα στην περιοχή ;

.....

2) Πώς προμηθεύονται σήμερα οι κάτοικοι τα βασικά είδη διατροφής ;

.....

.....

3) Αναζητείστε και μελετήστε στοιχεία σχετικά με τη Μεσογειακή διατροφή. Καταγράψτε

(3) προτάσεις για υγιεινό πρωινό γεύμα :

α) .....

.....

.....

β) .....

.....

.....

γ) .....

.....

.....

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 22η Πράσινα επαγγέλματα

Χώρος : Αίθουσα

Υλικά & Μέσα : φύλλα εργασίας, μολύβια, χαρτόνια, μπογιές, ψαλίδια, κόλλες, (H/Y αν υπάρχει δυνατότητα).

« ... Η πράσινη ανάπτυξη αναμένεται να αποφέρει 256.000-403.500 θέσεις εργασίας στην Ελλάδα ως το 2020, σύμφωνα με έκθεση της Greenpeace.

Η επιλογή αυτή όχι μόνο εγγυάται μία διέξοδο από την οικονομική κρίση, αλλά αποτελεί και τη μόνη δυνατή για την καταπολέμηση των κλιματικών αλλαγών και την υπέρβαση της περιβαλλοντικής κρίσης του πλανήτη μας.

Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ), οι τεχνολογίες εξοικονόμησης ενέργειας, η οικολογική δόμηση και οι πράσινες μεταφορές φαντάζουν πια ως το μαγικό ραβδί που μπορεί να δώσει ελπίδα σε ένα κόσμο φοβισμένο και απαισιόδοξο. Πολλά υποσχόμενες είναι και οι συναφείς δραστηριότητες που αφορούν την εναλλακτική διαχείριση των απορριμμάτων, τη βιολογική γεωργία, τα προϊόντα πράσινης χημείας, τον οικοτουρισμό και την προστασία της βιοποικιλότητας... »

1) Συζητήστε με την ομάδα σας σχετικά με την πράσινη απασχόληση

2) Επιλέξτε μια επαγγελματική δραστηριότητα (αγροτικό ή άλλο επάγγελμα, εργαστήριο, επιχείρηση, κατάσταση, κλπ), που να μπορεί να αναπτυχθεί στην περιοχή της ημιορεινής Λευκάδας και να μπορεί να χαρακτηριστεί ως «πράσινη». Καταγράψτε τα βασικά βήματα που θα ακολουθήσετε για την υλοποίησή της

3) Ποιες από τις παρακάτω αρχές ικανοποιεί η δραστηριότητα που επιλέξατε ;

Εξοικονόμηση φυσικών πόρων	Ολοκληρωμένη διαχείριση αποβλήτων	Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
Προστασία της βιοποικιλότητας	Κοινωνική ευθύνη	Ποιότητα προϊόντων και υπηρεσιών
Σεβασμός στην τοπική κουλτούρα	Τήρηση εργατικής νομοθεσίας	Υγιής ανταγωνισμός
Φορολογική συνέπεια	Διαφανής λειτουργία	Δημιουργικές συνεργασίες

4) Δημιουργήστε μια αφίσα για να τη διαφημίσετε κατάλληλα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 23η Προσωπικές μαρτυρίες - Ίχνη της προσωπικής μας κουλτούρας

Χώρος : Αίθουσα διδασκαλίας

Υλικά & Μέσα : φύλλα εργασίας-ένα σε κάθε ομάδα, μολύβια, σημειωματάρια, τσάντες όσες οι ομάδες, αντρικές και γυναικείες, με διάφορα ατομικά αντικείμενα

Τα προσωπικά αντικείμενα του καθενός από μας, μαρτυρούν στοιχεία της προσωπικότητάς μας και τις σχέσεις μας με το περιβάλλον μας (φυσικό, κοινωνικό, οικονομικό).

Έχετε μια τσάντα ενός ατόμου άγνωστου σε σας, που περιέχει διάφορα αντικείμενα :

- A. Ορίστε στην ομάδα σας ένα γραμματέα που θα καταγράφει τη συζήτηση που θα κάνετε.
- B. Με βάση την τσάντα και το περιεχόμενό της να σκιαγραφήσετε το φύλο, την προσωπικότητα, τα ενδιαφέροντα, την εργασία του κατόχου και ότι άλλο νομίζετε.
- Γ. Εντοπίστε και συζητήστε διαφορές ανάμεσα στα προσωπικά αντικείμενα που κατέχει ένας άνθρωπος του σήμερα και ένας αντίστοιχος άνθρωπος πριν από 60 χρόνια.
- Δ. Αφού δώσετε όνομα, επάγγελμα, οικογενειακή κατάσταση κ.ά. βασικά στοιχεία, προετοιμαστείτε να παρουσιάσετε στις άλλες ομάδες το προφίλ του ιδιοκτήτη της τσάντας με όποιο τρόπο θέλετε (Βιογραφικό σημείωμα, ζωγραφιά, συνέντευξη κ.λ.π.)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 24η Το Μουσείο του Μέλλοντος

Χώρος : Αίθουσα

Υλικά & Μέσα : φύλλα εργασίας, μολύβια, χαρτόνια, μπογιές, ψαλίδια, κόλλες, (H/Y αν υπάρχει δυνατότητα).

Ένα «Μουσείο» του μέλλοντος το έτος 2100 αποφασίζει να συμπεριλάβει στα εκθέματά του ειδικό αφιέρωμα με υλικό προβολής του Ελληνικού πολιτισμού της δεκαπενταετίας 2002 – 2017.

Είστε στην ομάδα προετοιμασίας του αφιερώματος :

1) Ποια στοιχεία αντιπροσωπευτικά του σημερινού μας πολιτισμού πιστεύετε ότι θα πρέπει να περιέχει ένα τέτοιο αφιέρωμα (αντικείμενα και στιγμιότυπα καθημερινής ζωής, ιδιαίτερες εκδηλώσεις, γιορτές, σημαντικά γεγονότα κ.ά.)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) Με ποιους τρόπους θα μπορούσε να παρουσιαστεί αυτό το υλικό στο **Μουσείο του Μέλλοντος**; Συζητήστε τις ιδέες σας και οργανώστε την παρουσίασή τους.

.....

.....

.....

.....

**Ε/ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ
ΒΑΛΛΩΡΙΤΗ « ΦΩΤΕΙΝΟΣ »**

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 25η Η καθημερινή ζωή στην ποίηση και τη Λογοτεχνία-1

Χώρος : Αίθουσα διδασκαλίας

Υλικά & Μέσα : φύλλα εργασίας-ένα σε κάθε ομάδα, μολύβια

Τα τελευταία χρόνια της ζωής του ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης καταπιάστηκε με τον «Φωτεινό», το τελευταίο και πιο σημαντικό έργο του. Τα διάφορα θέματα που περιέχονται στο ποίημα του δίνουν τη δυνατότητα να εκφράσει την πατρική στοργή, την θαλπωρή της οικογενειακής ζωής, τις καθημερινές ασχολίες των ανθρώπων και τέλος την πατριωτική έξαρση. Το θέμα είναι παρμένο από την ιστορία της Λευκάδας και πιο συγκεκριμένα από μια εξέγερση των Ελλήνων κατοίκων εναντίον του Φράγκου δυνάστη Γρατσιάνου Τζώρτζη κατά τα έτη 1356 - 1357.

1) Διαβάζουμε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα από το ποίημα Ο Φωτεινός :

Μέσα δὲν εἶχε χάρισμα ὁ φτωχικὸς ὁ πύργος
κι ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη εἶν' ἀνοιχτός. Ὀλόγυρα στὸν τοῖχο
κρέμονται τὰ δοξάρια του, μὲ τὸ σπαθὶ μία ζώστρα,
ἓνα πελέκι σκαλιστὸ σιδεροστειλιασμένο,
τ' ἀκοίμητο καντήλι του ἐμπρὸς σὲ μίαν εἰκόνα,
πῶδειχνε τὴν Ἀνάσταση, κ' ἔφερνε κρεμασμένη,
σὰν τάμα, σὰν προσκύνημα, τὴ φοβερὴ σφεντόνα.
Καὶ σκορπισμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ χίλιων λογιῶν συγύρια:
ὁ οἶκος μὲ τὰ μάλλινα τὰ παρδαλὰ διπλάρια·
καὶ μία κρεμάθρα μὲ πυτιές σιμὰ στὸν καπνοδόχο,
κι ὁ λυχνοστάτης στὴ γωνιά, κ' ἓνας ἀλατολόγος,
καὶ τοῦ φτωχοῦ τὸ χάλκωμα, καὶ λιναροσκουλίδες,
καὶ τοῦ γιωργοῦ τὰ σύνεργα: βουκέντρες, καρπολόγοι,
καὶ δικριάνια ἓνα σωρὸ, καὶ δέμα μ' ἀντιράβδια -
καὶ δυὸ κουλούφια ἀτάραγα μὲ γέννημα, πού οἱ φίλοι,
μαζὶ μὲ δυὸ καματερά, στὸ ζευγολάτη ἐστεῖλαν
ὅταν ἔμαθαν τὸ κακὸ πού ἀνέλπιστα τὸν ἠῦρε.
Καί, πάνω στὰ καταχυτά, φωλιές χιλιδονίσες
πού δὲν ἐπεύραζε κανεῖς, κ' ἔφερναν κάθε χρόνο
μέσα σ' αὐτὴν τὴν κιβωτὸ χαρὰ, ζωὴ, κ' ἐλπίδες

2) Συζητάμε στην ομάδα και καταγράφουμε ποια από τα αντικείμενα της καθημερινής ζωής, που αναφέρονται στο απόσπασμα, συναντήσαμε στο Μουσείο του Καβάλου :

.....

.....

.....

.....

3) Ποια από αυτά τα αντικείμενα χρησιμοποιούνται και σήμερα ;

4) Ο χαρακτηρισμός του χωριάτικου σπιτιού «ο φτωχικός ο πύργος» κατά πόσο ανταποκρίνεται με τα χαρακτηριστικά των χωριάτικων σπιτιών που παρατηρήσαμε κατά την επίσκεψή μας στον Κάβαλο ;

.....

.....

.....

.....

.....

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 26η Η καθημερινή ζωή στην ποίηση και τη Λογοτεχνία-2

Χώρος : Αίθουσα διδασκαλίας

Υλικά & Μέσα : φύλλα εργασίας-ένα σε κάθε ομάδα, μολύβια

Τα τελευταία χρόνια της ζωής του ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης καταπιάστηκε με τον «Φωτεινό», το τελευταίο και πιο σημαντικό έργο του. Τα διάφορα θέματα που περιέχονται στο ποίημα του δίνουν τη δυνατότητα να εκφράσει την πατρική στοργή, την θαλπωρή της οικογενειακής ζωής, τις καθημερινές ασχολίες των ανθρώπων και τέλος την πατριωτική έξαρση. Το θέμα είναι παρμένο από την ιστορία της Λευκάδας και πιο συγκεκριμένα από μια εξέγερση των Ελλήνων κατοίκων εναντίον του Φράγκου δυνάστη Γρατσιάνου Τζώρτζη κατά τα έτη 1356 - 1357.

1) Διαβάζουμε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα από το ποίημα Ο Φωτεινός :

- Έγώ... ό φτωχός, ό Φωτεινός, ό γέρος, ό ξεσκλιάρης,
πού ρίχνω έδω τὸ σπόρο μου για να μου τόνε πάρης,
έγώ, πού με τόν ἴδρωτα τὰ χώματα ζυμώνω
για να τρώγη ἄλλος τὸ ψωμί, πού τρέχω και κεντρώνω
τήν ἀγριλίδα του βουνοῦ και πού δέν ἔχω λάδι
ν' ἀνάφτω τὸ καντήλι μου και ζω μέσα στὸν ἄδη·
έγώ, πού με τὰ νύχια μου ἀναποδογυρίζω
τὸ λόγγο και τὰ ριζιμιά, για να σᾶς τὰ στολίσω
με κλήματα, πού δέν τρυγῶ και πού ποτὲ δέν ἔχω
λίγο κρασι κεφαλιακό, τὴ γλῶσσα μου να βρέχω·
έγ' ό φτωχός ό μυλωνᾶς, πού ζω σ' αἰώνια ζάλη
και παίρνω κέρδος, πληρωμή, προσφάγι τὴν πασπάλη,
πού δέν ὀρίζω τὸ παιδί, πού πάντα ζω με τρόμο
και πού δέν βρίσκω έδω στὴ γῆ για να με κρίνη νόμο·
αὐτός, αὐτός εἶν' ό Λαός. Τ' ἄψυχο τὸ κουφάρι
αὐτό 'ναι τὸ καματερό, τὸ ψόφιο τὸ κριάρι...
Μὴ ρίξης ἄλλο φόρτωμα στὴν ἔρμη του τὴν πλάτη...

2) Εντοπίζουμε και καταγράφουμε τις αγροτικές ασχολίες που περιγράφονται :

.....
.....

.....

.....

.....

3) Ποιες καλλιέργειες εφαρμόζονται και ποια προϊόντα παράγονται ;

.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

4) Επισημαίνουμε τις φράσεις του ποιήματος που φανερώνουν το μόχθο του αγρότη, στην προσπάθειά του να εξασφαλίσει τα προς το «Ζην» :

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bigge, M., 1990 *Θεωρίες Μάθησης για Εκπαιδευτικούς*, Πατάκης, Αθήνα
- Frey, K., 1999. *Η μέθοδος "Project", μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη*, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη
- Hein, G., 1998. *Learning in the Museum*, Routledge, London
- Nova Scotia, Cultural activities program, www.gov.ns.ca/dtc
- Pearce, S., 2002. *Μουσεία, Αντικείμενα και Συλλογές. Μια πολιτισμική μελέτη*, Βάνιας, Αθήνα
- UNESCO, 1997. Teaching and learning for a sustainable future, www.unesco.org/education/tlsf/
- UNESCO, www.portal.unesco.org/culture/en/
- Αλεξάκη, Ε., 2002. *Η ιστορία της τέχνης στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Πολυτέλεια ή Αναγκαιότητα; Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Μεταίχμιο, Αθήνα
- Αντζουλάτου-Ρετσίλα, Ε., 1991. *Λαογραφικά μουσεία και παιδεία*, Έλλην, Αθήνα
- Βασάλα Π., 2007. *Ο Τόπος μου*, Καλειδοσκόπιο, Αθήνα
- Βέμη, Β., 2006. *Μουσειοπαιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών: Προϋπόθεση για μια κοινή "γλώσσα" μουσείου και σχολείου*, Παιδαγωγική Επιθεώρηση, τ. 42, σ. 14-15
- Βιοτεχνικό Βιομηχανικό Εκπαιδευτικό Μουσείο, 2008. *Ένα σχολείο για όλους - Σχεδιασμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο μουσείο. Μια πρόταση για τον εκπαιδευτικό*, Λαύριο
- Δάλκος, Γ., 2000 *Σχολείο και Μουσείο*, Καστανιώτης, Αθήνα
- Δημητριάδου, Κ., Προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από τα εκπαιδευτικά σχέδια Comenius. Ένα παράδειγμα από την ελληνική πραγματικότητα, http://www.pee.gr/pr_syn/s_nay/c/2/dimitriadoy.htm
- Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων, <http://icom.museum/general-conference2004.html>
- Καμαρινού, Δ., 2000. *Βιοματική Μάθηση στο Σχολείο*, Ξυλόκαστρο
- Κόκκινος, Γ., Αλεξάκη, Ε., 2002. *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Μεταίχμιο, Αθήνα
- Κουβέλη, Α., 2000. *Η σχέση των μαθητών με το μουσείο, Θεωρητική προσέγγιση, έρευνα στην Αθήνα και στην Ικαρία, Εκπαιδευτικά Προγράμματα*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα
- ΚΠΕ Αρχανών, 2009. *Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη*, Επιμέλεια : Ευγενία Φλογαίτη & Γεωργία Λιαράκου, Αρχάνες
- ΚΠΕ Μακρινίτσας, 2007. *Μια μέρα στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου*, Μακρινίτσα
- Λουκάτος, Σ. Δ., 1978. *Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα
- Ματσαγγούρας, Η. Γ., 2003. *Η Διαθεματικότητα στη σχολική γνώση, Εννοιοκεντρική Αναπλαισίωση και Σχέδια Εργασίας*, Γρηγόρης, Αθήνα
- Μούλιου, Μ., 2005. *Μουσεία: Πεδία για την κατανόηση του κόσμου*, Τετράδια Μουσειολογίας, τ. 2, Αθήνα : Μεταίχμιο

- Μουρατιάν, Ζ., 1995. *Εναλλακτικοί Τρόποι Προσέγγισης του Μουσείου: Η Περίπτωση των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων. Βασικές Αρχές και η Φιλοσοφία τους*, Τεχνικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη
- Νάκου, Ει., 2001. *Εμείς τα πράγματα και ο πολιτισμός*, Νήσος, Αθήνα
- Παπάς, Α., 2001. *Διαπολιτισμική Παιδαγωγική και Διδασκαλία*, Αθήνα
- ΥΠΕΠΘ-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2000. *Αγροτική Παράδοση και Λαϊκή Τέχνη*, Λιβάνης, Αθήνα
- Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, Μουσειακή Αγωγή,
http://www.moec.gov.cy/dde/programs/mousiaki_agogi/
- Φλογαίτη, Ε., 2006. *Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Αλατολόγος Ξύλινο σκεύος της κουζίνας που έβαζαν μέσα το αλάτι

Άλεσμα Το αλεύρι (το προϊόν του αλέσματος των δημητριακών)

Αλέτρι Εργαλείο – μηχανή των αγροτών για το όργωμα των χωραφιών

Ανέμη Σύνεργο της υφάντριας για το ξετύλιγμα του νήματος

Αρήλογος Λέγεται και αργολόγος και είναι μεγάλο, αραιό κόσκινο για το κοσκίνισμα των οσπρίων

Βαγενάς Ο τεχνίτης ο οποίος έφτιαχνε ή επισκεύαζε τα ξύλινα βαρέλια αποθήκευσης του κρασιού ή νερού. Υπήρχαν βαρελάδες στη Χώρα, αλλά γύριζαν και στα χωριά πλανόδιοι κατασκευαστές βαρελιών, συνήθως ηπειρώτες

Βελόνι Εργαλείο των πετράδων για το σκάλισμα της πέτρας

Βουκέντρα Μακρύ, μυτερό ξύλο με το οποίο κεντούσαν (κέντριζαν) τα ζώα

Γανωματής Ο συντηρητής χάλκινων σκευών γνωστός και ως καλατζής. Οι πιο πολλοί ήταν πλανόδιοι, γύριζαν από χωριό σε χωριό και μάζευαν τα οικιακά σκεύη για κασσιτέρωμα

Γνέμα Νήμα

Διαβήτης Εργαλείο των βαρελάδων ή βαγενάδων για την κατασκευή κύκλων, χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα

Δικριάνια Ξύλινο γεωργικό εργαλείο που το χρησιμοποιούσαν για να γυρίζουν τα σιτηρά

Δριμόνι βλέπε **σήτα**

Δρούγα ή αδράχτι Ξύλινη βέργα απαραίτητη για την μετατροπή (το γνέσιμο) του μαλλιού σε νήμα

Καματερά Τα ζώα που χρησιμοποιούσαν στο όργωμα (άλογα ή βόδια)

Καφόμυλος Μπρούτζινος χερόμυλος με τον οποίο άλεθαν τους κόκκους του καφέ

Κεντρώνω Εμβολιάζω για τον πολλαπλασιασμό των φυτών

Κολοκύθι Πρόκειται για τον καρπό της νεροκολοκυθιάς, που έχει το γνωστό συμμετρικό σχήμα. Το τρυπάνε στην κορυφή με καμένη σιδερόβεργα και του αφαιρούν από το εσωτερικό την ψίχα. Έτσι μένει ένα γερό ξυλώδες σκεύος- δοχείο, το οποίο το χρησιμοποιούν για να βάζουν μέσα ρακί, κρασί, νερό, ξύδι κλπ. Το χρησιμοποιούσαν όταν πήγαιναν για εξωτερικές δουλειές επειδή ήταν ιδιαίτερα ανθεκτικό

Κοσκινάς Αυτός που έφτιαχνε τα κόσκινα (σκεύη για το ξεχώρισμα των δημητριακών, ή των οσπρίων από τα άχυρα)

Κόσκινο Το κυκλικό σκεύος με υπερυψωμένο ξύλινο κόθρο και κάμπο (πάτο) από συρμάτινο πλέγμα, με το οποίο κοσκίνιζαν τους δημητριακούς καρπούς και τους απάλλασσαν από χαλίκια και κάθε λογής τσάχαλα (σκουπίδια)

Κουδούνι ή κυπρί Μεταλλικό κουδούνι που κρέμεται στο λαιμό των ζώων

Λιθοξόος ή πετροκόπος Ο χτίστης των πέτρινων σπιτιών, αυτός που δούλευε την πέτρα

Λούστρος Αυτός που γυάλιζε τα παπούτσια

Λυχνάρι Μικρό σκεύος με φυτίλι και λάδι. Ήταν σιδερένια ή ατσάλινα αλλά και τενεκεδένια ή ξύλινα. Το χρησιμοποιούσαν για φωτισμό

Λυχοστάτης Κινητός ξύλινος πάσσαλος σε βάση για να κρεμούν σε αυτόν τα λυχνάρια

Μαραγκός Ο τεχνίτης που έφτιαχνε έπιπλα, πόρτες κλπ έργα από ξύλο

Μπακράτσι Χάλκινο σκεύος, που το χρησιμοποιούσαν κυρίως για μεταφορά φαγητού στους τόπους εργασίας. Ήταν πιο πλατύ κάτω, απάνω στένευε και σχημάτιζε χείλη, εσωτερικό σκαλί για να εφαρμόζει εκεί το καπάκι του. Το κρατούσαν από τοξοειδή λαβή. Έχουμε και μπακράτσια σιδερένια και μαντεμίσια. Αργότερα βγήκαν και τα αλουμινία, με ξύλινη χερολαβή κινητή.

Μπρίκι Χάλκινο, σιδερένιο, μαντεμίσιο, ή αλουμινένιο σκεύος σε ποικιλία μεγεθών. Σ' αυτά έψηναν καφέ, τσάι, φασκόμηλο, κακάο κ.ά. «αφεψήματα», και τα έλεγαν όλα με ένα όνομα, «Καφόμπρικα». Όταν έβγαине το καλάι τους στο εσωτερικό, τα 'διναν κι αυτά, όπως και όλα τα χαλκώματα του σπιτιού (τεψιά, τσεντζερέδες, τηγάνια κλπ.) στους πλανόδιους καζαντζήδες ή γανωματήδες, που τα «καλαίιζαν». Δηλαδή τα κασσιτέρωναν

Μυστρί Εργαλείο των οικοδόμων με ξύλινη λαβή, για την τοποθέτηση της λάσπης

Πέταλο Σιδερένιο έλασμα, χοντρό και σκληρό, στο μέγεθος και στο σχήμα του νυχιού του ζώου και είχε έξι τρύπες, στις οποίες έμπαιναν αντίστοιχα καρφιά. Προστάτευαν τις σπλές από τη φθορά.

Πεταλωτής ή αλμπάνης Αυτός που έφτιαχνε και τοποθετούσε τα πέταλα στα ζώα

Πελέκι Το τσεκούρι

Πινακωτή Ξύλινο σκεύος τετράγωνο ή παραλληλόγραμμο, χωρισμένο σε υποδοχές, μέσα στις οποίες βάζαν τα ζυμωμένα καρβέλια του ψωμιού για να τα πάνε στο φούρνο

Πλάνη Εργαλείο του ξυλουργού, για την λείανση των επιφανειών των ξύλων

Πνιάτα, ή Πινάτα, ή Παδέλα Πήλινο μαγειρικό σκεύος, βλέπε τσουκάλι και τέντζερη

Σαμάρι Σκευή που μπαίνει στη ράχη του ζώου και στην οποία κάθετα ο καβαλάρης ή τοποθετείται το φορτίο

Σήτα ή δριμόνι Ένα είδος κόσκινου, με πυθμένα από λάτα (τσίγκο), καμιά φορά και από δέρμα και με τρύπες κατά διαστήματα. Μ' αυτό κοσκίνιζαν κυρίως όσπρια και σταφίδες

Σητάδες Αυτοί που έφτιαχναν τις σήτες

Στρωσίδι Υφαντό ρούχο για το στρώσιμο του σπιτιού (καρπέτα, σάγιασμα)

Σφραγίδα Ευλόγλυπτο σύνεργο, τετράγωνο ή στρογγυλό, με εγχάρακτες παραστάσεις, με το οποίο σφράγιζαν ορισμένα ψωμιά. Τα πρόσφορα που πήγαιναν στην εκκλησία σε χαρές και λύπες, τα Χριστόψωμα, τα λαμπροκούλουρα. Οι παραστάσεις της σφραγίδας είναι σύμβολα από το θρησκευτικό κύκλο

Ταγάρι (σακούλι) Υφαντός σάκος για τη μεταφορά τροφίμων ή αντικειμένων. Κρέμονται από πλεχτό μάλλινο σκοινί και μοιάζουν με μεγάλες τσάντες. Στη Λευκάδα απαντάται συχνά και ως *σακούλι* ή *ντροβάς*

Τσαγκάρης Ο κατασκευαστής ή επιδιορθωτής των παπουτσιών

Τσιγκριάς Ο κατασκευαστής των τσιγκριών, δηλαδή των τετράγωνων ξύλινων πλακών, που στην εσωτερική τους πλευρά είχαν όρθιες συρμάτινες ακίδες. Με αυτές έξαιναν (έγραιναν) το μαλλί πριν το κάνουν τουλούπες για γνέσιμο

Τσουκάλι Επιτραπέζιο ή μαγειρικό σκεύος πήλινο, χάλκινο ή σιδερένιο, που το χρησιμοποιούσαν για να βάνουν νερό, ή κρασί στο τραπέζι, ή για μαγείρεμα

Σφεντόνα Όπλο που μπορούσε να βάλει από μακριά τον εχθρό

Τέντζερη ή τσέντζερη Χαλκωματένιο (χάλκινο) μαγειρικό σκεύος, σε διάφορα μεγέθη, για ποικιλία χρήσεων

Χάλκωμα Με μια λέξη όλα τα χάλκινα σκεύη της κουζίνας

Χερόμυλος Το σκεύος που χρησιμοποιούσαν για να αλέθουν σιτάρι για πλιγούρι και σπάνια για αλεύρι. Βασικά αποτελείται από δυο μικρά λιθάρια, τοποθετημένα οριζόντια το ένα πάνω στο άλλο. Στη μέση του κάτω λιθαριού βρίσκεται ένας άξονας σιδερένιος ή ξύλινος, που περνάει και από την τρύπα του πάνω λιθαριού. Εκεί ανάμεσα ρίχνουν το σιτάρι, γυρίζοντας το λιθάρι με έναν ξύλινο μοχλό

Χτένι Όργανο καλλωπισμού των γυναικών, χτένισμα και ξεψείρισμα μαλλιών

ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΕΝΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Εκπαιδευτικές προτάσεις και φύλλα εργασίας για τη δημιουργική αξιοποίηση των μουσείων στην παιδαγωγική διαδικασία

ISBN 978-960-93-8231-1